

JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH VA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH MASALALARI

Xomidov Shuxrat Gafurjanovich

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi o'qituvchisi

ORCID: 0009-0000-1387-029X

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16869290>

Annotatsiya

Maqolada jinoiy daromadlarni legallashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashishning nazariy-huquqiy asoslari, xalqaro standartlari hamda milliy qonunchilikdagi huquqiy mexanizmlar tahlil qilingan. Jinoiy daromadlarni legallashtirish tushunchasi, uning uch bosqichi — joylashtirish, qatlamlashtirish va integratsiya jarayonlari batafsil yoritilgan. Korrupsiyaning iqtisodiy hamda huquqiy oqibatlari, jumladan, davlat boshqaruvi samaradorligiga, iqtisodiy rivojlanishga va huquq ustuvorligiga salbiy ta'siri ilmiy manbalar va olimlar fikrlari asosida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: jinoiy daromadlarni legallashtirish, korrupsiya, FATF, UNCAC, UNTOC, huquqiy mexanizmlar, xalqaro standartlar, O'zbekiston qonunchiligi.

Global moliya bozorlarining integratsiyalashuvi va transchegaraviy kapital harakati tezlashgan bir davrda jinoiy daromadlarni legallashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari davlatlar oldida eng dolzarb xavfsizlik tahdidlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xalqaro ekspertlar ta'kidlaganidek, noqonuniy kapital oqimlari nafaqat moliyaviy tizimning barqarorligini izdan chiqaradi, balki ijtimoiy adolat tamoyillarini ham buzadi¹

Mamlakatimizda jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish sohasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda.

Jumladan, bu borada xalqaro huquq normalari va tamoyillari asosida 100 ga yaqin qonun va qonunosti hujjatlari qabul qilinib, sohada mustahkam huquqiy va institutsional baza shakllantirildi. Shuningdek, 20 dan ortiq nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan amaliy choralar ko'rilmogda.

Bugungi kundagi tahdidlar, avvalo, qurol-yaroq, giyohvandlik va odam savdosi hamda transchegaraviy noqonuniy moliyaviy operatsiyalarning tobora kuchayib borayotgani jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish, terrorizmni moliyalashtirish va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirish holatlarining barvaqt oldini olish va ularga barham berish bo'yicha yangi vazifalarni qo'yimoqda.

Professor Peter Alldridge (Queen Mary University of London) fikricha, money laundering jinoyatlarini samarali aniqlash uchun "mablag'larning iqtisodiy kelib chiqishini shaffoflashtiruvchi huquqiy mexanizmlar" zarur bo'lib, bularsiz har qanday korrupsiyaga qarshi kurash strategiyasi natijasiz qoladi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada jinoiy daromadlarni legallashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashishning nazariy asoslari, xalqaro standartlari, O'zbekiston tajribasi hamda istiqboldagi islohot yo'nalishlari yoritiladi².

¹ Лилли, П. Грязные сделки. Тайная правда о мировой практике отмыывания денег, международной преступности и терроризме. М. : Феникс, 2015. 400 с.

² Nasrulloev, Mehmon Nurali O'g'li JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH: AYRIM XORIJIY MAMLAKATLAR QONUNCHILIGINING QIYOSIY-HUQUQIY

Jinoiy faoliyatdan olingan daromadni legallashtirish eng keng tarqalgan xavfli transmilliy jinoyatlardan biridir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC) ma'lumotlariga ko'r 2020-2024-yillar oralig'ida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishda global miqyosda yillik \$800 milliarddan \$2 trilliongacha pul yuviladi, bu esa global yalpi ichki mahsulotning 2-5% ini tashkil etadi. Afsuski, aniqlangan noqonuniy moliyaviy oqimlarning atigi 1%i huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan aniqlandi¹. Bunday salbiy omillar ta'sirida mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi va barqarorligiga jiddiy tahdid solishi mumkin. Shu sababli, hozirgi vaqtda jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni qonuniylashtirishning tobora kuchayib borayotgan ijtimoiy xavfi jahon hamjamiyatining aksariyat davlatlarini tashvishga solmoqda. Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish – jinoiy javobgarlikka tortiladigan ijtimoiy xavfli qilmish bo'lib, jinoiy faoliyat natijasida olingan mol-mulkni boshqa shaxsga o'tqazish, o'zgartirish yoki ayirboshlash, shuningdek, mulkning asl mohiyatini, manbasini, joylashgan joyini, tasarruf etish yo'lini, ko'chirilishi yoki unga nisbatan egalik qilishda olingan haqiqiy huquqlarni oshkor etmaslik yoki yashirish orqali amalga oshiriladigan jinoiy harakatlar natijasidir³.

Xalqaro moliyaviy xavfsizlik sohasida eng ko'p uchraydigan jinoyatlardan biri — bu jinoiy daromadlarni legallashtirish (money laundering) hisoblanadi. FATF (Financial Action Task Force) ta'rifiga ko'ra, jinoiy daromadlarni legallashtirish — “jinoyat yo'li bilan olingan mulk yoki mablag'larning noqonuniy kelib chiqishini yashirish yoki ularni qonuniy manbalardan kelgandek ko'rsatish maqsadidagi faoliyat” (FATF Glossary, 2023)

Italiyalik yuridik olim Vittorio Frosini (Università di Roma) ushbu jarayonni uch bosqichga ajratadi:

Joylashtirish (Placement) – noqonuniy mablag'larni dastlabki bosqichda moliyaviy tizimga kiritish. Bu bosqichda jinoyatchilar odatda katta miqdordagi naqd pullarni bank omonatlariga joylaydi, ularni ko'chmas mulk, qimmatli qog'ozlar yoki boshqa aktivlar xaridiga yo'naltiradi.

Qatlamlashtirish (Layering) – murakkab moliyaviy tranzaksiyalar zanjiri orqali mablag'larning asl manbasini yashirish. Bunda turli mamlakatlardagi bank hisoblari, o'tkazmalar va offshor kompaniyalar ishlatiladi.

Integratsiya (Integration) – “tozalangan” mablag'larni qonuniy iqtisodiy faoliyatga kiritish. Bu bosqichda ular qonuniy biznesga investitsiya qilinadi, yirik loyihalar moliyalashtiriladi yoki aksiyalar xarid qilinadi⁴.

Mazkur jarayonlarning yashirin va murakkab tabiati ularni aniqlash, isbotlash va oldini olishni huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun qiyinlashtiradi. Shu bois, ko'plab davlatlar moliyaviy monitoring tizimlarini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratmoqda.

BMTning 2003-yilgi Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi korrupsiyani “davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytiruvchi, iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qiluvchi va huquq ustuvorligini zaiflashtiruvchi global hodisa” sifatida belgilaydi.

TAHLILI // ORIENSS. 2022. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/jinoiy-faoliyatdan-olingan-daromadlarni-legallashtirish-ayrim-xorijiy-mamlakatlar-qonunchiligining-qiyosiy-huquqiy-tahlili> (дата обращения: 13.08.2025).

³ To'rayeva Shaxzoda Sherzod qizi JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH UCHUN JINOIY JAVOBGARLIKNING RETROSPEKTIV TAHLILI

⁴ Fazilov F.M. Legalization of revenue received from criminal activities (criminal-legal and criminological aspects). Monograph.

Yale universiteti professori Susan Rose-Ackerman ta'kidlashicha, korrupsiya jamiyatda resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga olib keladi va bu jarayonda "siyosiy qarorlar shaxsiy manfaatlarga asoslanadi, jamoaviy manfaat esa e'tibordan chetda qoladi".

Korrupsiyaning asosiy oqibatlari:

davlat byudjetiga sezilarli moliyaviy zarar yetkazadi;
xorijiy va mahalliy investorlar ishonchini pasaytiradi;
ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi;
xalqaro reytinglarda mamlakat obro'siga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, korrupsiya jinoiy daromadlarni legallashtirish uchun qulay sharoit yaratadi, chunki u moliyaviy va davlat boshqaruvi tizimlarining shaffofligini pasaytiradi.

Jinoiy daromadlarni legallashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro standartlar va ilmiy yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, bu jarayon kompleks yondashuvni talab qiladi. O'zbekiston Respublikasining so'nggi yillardagi islohotlari ushbu sohada muhim ijobiy siljishlarni ta'minladi. Biroq, zamonaviy texnologiyalarni kengaytirish, xalqaro hamkorlikni mustahkamlash va huquqiy madaniyatni oshirish kelgusida yanada samarali natijalar berishi mumkin.

References:

Используемая Литература: Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Лилли, П. Грязные сделки. Тайная правда о мировой практике отмыwania денег, международной пре-ступности и терроризме. М. : Феникс, 2015. 400 с.
2. Nasrulloev, Mehmon Nurali o'g'li jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish: ayrim xorijiy mamlakatlar qonunchiligining qiyosiy-huquqiy tahlili // orienss. 2022. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/jinoiy-faoliyatdan-olingan-daromadlarni-legallashtirish-ayrim-xorijiy-mamlakatlar-qonunchiligining-qiyosiy-huquqiy-tahlili> (дата обращения: 13.08.2025).
3. To'rayeva Shaxzoda Sherzod qizi jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish uchun jinoiy javobgarlikning retrospektiv tahlili
4. Fazilov F.M. Legalization of revenue received from criminal activities (criminal-legal and criminological aspects). Monograph.